

Yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittävälle parlamentaariseen komitealle

Lausunto maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista

Yleistä

Valtioneuvosto on asettanut parlamentaarisen komitean selvittämään yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä.

Rauhanliitolta on pyydetty lausuntoa maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista perusteluineen.

Rauhanliiton mielestä suomalaisten turvallisuuden lisäämiseksi olisi hyödyllisempää ottaa käyttöön laaja-alaisempi näkökulma, kuin selvittää ainoastaan yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja sen kautta maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä.

Tämän päivän turvallisuusuhkia, kuten ilmastonmuutosta, eriarvoisuuden kasvua, kyberuhkia ja pandemioita ei ratkaista sotilaallisesti. Niihin varautuminen ja niiden ehkäiseminen vaativat ennen kaikkea muuta kuin sotilaallista varautumista ja priorisointia.

Sotilasmenoja kasvatetaan nyt maailmalla ja Suomessa. Rauhanliiton katsantokannassa tämä lisää epävakautta, eikä luo turvallisuutta. Resurssit ja voimavarat on pakko kohdentaa jatkossa muun muassa ilmastonmuutoksen torjuntaan.

Rauhanliitto on esittänyt, että maan hallitus valmistelee rauhanpoliittisen ohjelman, joka tarkastaisi uudenlaiset turvallisuusuhat ja niiden rauhanomaisia ratkaisukeinoja.

Komitean toimeksianto

Komitean toimeksiannosta voi lukea, että asevelvollisuuden ”kehittämistä” halutaan lähteä tekemään lähinnä eri laajentamisvaihtoehtojen kautta. Sen sijaan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittäminen vapaaehtoisuuden lisäämisen ja valikoivuuden suuntaan ei näytä olevan tarkastelussa ainakaan tarjottuna vaihtoehtona.

Rauhanliiton mielestä toimeksiannossa mainitut yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen on syytä pitää erillisinä asioina. Mielestämme perustuslaissa jokaiselle kansalaiselle asetettua maanpuolustusvelvollisuutta ei voida samaistaa yleiseen asevelvollisuuteen.

Komitean työn tavoitteena on komitean mukaan korkean maanpuolustustahdon ylläpitäminen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistaminen. On myönteistä, että sen suhteen myönnetään yleisen asevelvollisuusjärjestelmän sisältävän myös eriarvoistavia tekijöitä. Olisi kuitenkin aiheellista kyseenalaistaa vahva uskomus, että vain laajan asevelvollisuuden kautta Suomessa ylläpidetään maanpuolustustahtoa.

Rauhanliitto katsoo, että päinvastoin kuin usein väitetään, nykyisellä tavalla toteutettuna yleinen asevelvollisuus on kansantaloudelle rasite. Nuorten miesten kaikkein luovimmista ikävuosista kuluu tosiasiallisesti pari vuotta armeijapalveluksen varjossa. Keskimääräinen yhteiskunnallinen menetys vastaa henkilön yhden vuoden verotuloa. Yleisen asevelvollisuuden kokonaiskustannuksista yhteiskunnalle tarvittaisiin uutta kansantaloustieteellistä tutkimusta.

Maanpuolustusvelvollisuus

Maanpuolustusvelvollisuus on perustuslain nojalla sama kaikille kansalaisille, ja sen täyttämistä säädetään lailla. Puolustusvoimilla ei ole yksinoikeutta tulkita, että sen edut ja tarpeet olisivat varautumisjärjestelmiä kehitettäessä etuoikeutettuja tai kiistattomia suhteessa muihin hallinnon aloihin ja instituutioihin.

Kutsunnat

Rauhanliiton mielestä asevelvollisuuskutsuntoja ei ole syytä laajentaa antamaan muuta kuin asevelvollisuutta koskevaa informaatiota. Tietoa varusmiespalveluksen vaihtoehtoista tulisi antaa kutsuntatilaisuudessa nykyistä enemmän. Samoin tulisi antaa enemmän tietoa aseistakieltäytymisoikeudesta jo aloitetun varusmiespalveluksen aikana ja sen jälkeen.

Nykyinen kutsuntamenettely on byrokraattinen rituaali, jota tulisi kehittää esimerkiksi keskiasteen koulujen yhteishaun suuntaan. Tämä voisi myös toimia paremmin niin yksilön kuin armeijankin kannalta, mikäli tulevaisuudessa siirrytään entistä enemmän valikoivaan ja enemmän vapaaehtoisuuteen perustuvaan järjestelmään.

- Rauhanliitto ei kannata nykymuotoisiin kutsuntoihin kutsuttavien määrän laajentamista, esimerkiksi julkisessa keskustelussa esitettyä ehdotusta, että naiset kutsuttaisiin mukaan kutsuntatilaisuuksiin. Kutsuntoihin kutsuttavien ryhmän laajentaminen voitaisiin Rauhanliiton mielestä ottaa harkintaan vain, mikäli samalla

oltaisiin muuttamassa kokonaisvaltaisemmin koko asevelvollisuusjärjestelmää.

Siviilipalvelus

Siviilipalvelusjärjestelmän on tarkoitus toimia vaihtoehtona asepalvelukselle. YK:n ihmisoikeusneuvoston aseistakieltäytymistä koskevassa päätöslauselmassa (A/HRC/24/17) todetaan, että siviilipalveluksen on kunnioitettava aseistakieltäytyjän vakaumusta. Sen on oltava siviililuonteinen ja yleisen edun mukainen, eikä se saa olla rangaistuksenomainen armeijapalvelukseen nähden. Siviilipalvelusjärjestelmän, pakollisen varusmieskoulutuksen vaihtoehtona on oltava aseistakieltäytyjän vakaumusta kunnioittava, siviililuonteinen, yleisen edun mukainen eikä se saa olla rangaistuksenomainen armeijapalvelukseen nähden.

Rauhanliitto muistuttaa ihmisoikeuselinten (YK:n ihmisoikeuskomitea ja ihmisoikeusneuvosto) kriitikistä siviilipalveluksen toteutusta koskien. Suomea on pyydetty raportoimaan toimenpiteistä, joihin Suomi on ryhtynyt varmistaakseen ettei aseistakieltäytyjien vaihtoehtopalvelus ole esimerkiksi pituudeltaan rangaistuksenluontoinen tai syrjivä asepalvelukseen verrattuna. Suomi ei ole kuitenkaan korjannut siviilipalveluksen pituutta, vaan se on edelleen yli kaksinkertainen lyhimpään varusmiespalvelukseen verrattuna.

Kansainväliset ihmisoikeuselimet ovat kritisoineet myös totaalkieltäytyjien ehdottomia vapausrangaistuksia. YK:n ihmisoikeusneuvosto vaati määräaikaisraportissaan (A/HRC/36/8) vuonna 2017 Suomea vapauttamaan vangitut aseistakieltäytyjät, koska kohtelu ei ollut yhdenvertainen kaikkien kansalaisten suhteen. Sen sijaan että Suomi olisi toiminut kehotuksen mukaan, se kumosi 1.4.2019 lain Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa (330/2019).

Sen lisäksi, että Suomelle ollaan huomautettu siviilipalveluksen pituudesta ja totaalkieltäytyjien rangaistuksista, on YK:n ihmisoikeusneuvosto kehottanut Suomea varmistamaan, että siviilipalvelus pysyy siviilien hallinnoimana.

- Rauhanliiton mielestä on ongelmallista, että puolustushallinto ja sotilaat pyrkivät vaikuttamaan siviilipalveluksen toteutumisen muotoihin ja kehitykseen – vaikka siviilipalvelus on itsenäinen vaihtoehto varusmiespalvelulle. Tämä on syytä komiteankin ottaa huomioon, kun selvitetään ”kehittämistarpeita siviilipalveluksen ja siviilipalvelus aikana hankitun osaamisen hyödyntämisestä kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin.”
- Rauhanliitto ei pidä perusteltuna, että siviilipalvelukseen ryhdyttäisiin soveltamaan sen ulkopuolista lainsäädäntöä ja tavoitteita.
- Rauhanliiton mielestä siviilipalveluksen ei pidä olla pidempi kuin lyhimmän tai keskimääräisen varusmiespalveluksen.
- Rauhanliitto kannattaa esitystä, että siviilipalvelusvelvollisten kriisin aikaisten tehtävien tulisi määrittäytyä valmiuslain kautta, kuten muidenkin siviilien. Siviilipalvelusvelvollisten erillisistä kriisinajan tehtävistä tulisi luopua.
- Rauhanliiton mielestä kaikista totaalkieltäytyjien vapausrangaistuksista tulee luopua.
- Rauhanliitto yhtyy Aseistakieltäytyjäliiton esityksiin, että siviilipalvelusvelvollisten toimeentuloa tulisi parantaa muun muassa maksamalla siviilipalvelusta suorittaville kotiuttamisraha, ja että oikeutta ruokarahaan laajennettaisiin niille loma- ja vapaapäiville kun siviilipalvelushenkilö on poissa palveluspaikan osoittamasta majoituksesta. Lisäksi erityisesti palveluksen ensimmäisten kuuden kuukauden päivärahaa on korotettava.
- Rauhanliiton mielestä reservinkieltäytyjien pakollisesta täydennyspalveluksesta voisi luopua, koska sille ei ole osoitettu olevan mitään tarvetta – ainoastaan kustannuksia.

Asevelvollisuusjärjestelmä / varusmiespalvelus

Yleinen asevelvollisuus ei ole ollut yleinen enää pitkään aikaan. Se koskee vain juridisia miehiä, mutta lisäksi varusmiespalveluksen suorittaa yhä pienempi osa miesikäluokasta. Tästä huolimatta varusmieskoulutukseen velvoitettavien henkilöiden määrä on suhteettoman suuri verrattuna siihen reservissä olevien asevelvollisten määrään, joille on suunniteltu sodanajan tehtäviä.

Miesten pakollisen asevelvollisuuden ”kriisi” kansalaisten silmissä johtunee pääosin siitä, että *yleisestä* asevelvollisuudesta puhutaan jopa yhteiskunnan kulmakivenä, samalla kun se koskee vain yhä supistuvaa osaa miesikäluokasta. Puolustushaaroista Ilmavoimien ja Merivoimien ja yhä teknisempien aselajien varusmiesrekrytointi perustuu jo nykyisin käytännössä vapaaehtoisuuteen ja yksilötesteihin, ei pakollisuuteen.

Monelle asevelvolliselle pakollisesta varusmiespalveluksesta vapautuminen voi olla helpotus. Joillekin voi kuitenkin olla negatiivisia seurauksia erityisesti vapautukselle annettavien syiden takia.

Rauhanliitto olettaa, että puolustusvoimat tarvitsee tänä päivänä eri tavalla koulutettuja joukkoja, joustavuutta ja liikuteltavuutta, sekä teknistä-, kyber- ja hybridiosaamista. Osaamisen tarve, siis koulutuksen ja koulutettavien laadullinen kohtaaminen ja motivaatio, voi olla suurempi kuin määrällinen tarve jota suureen reserviin perustuva varautumisajattelu edellyttää.

- Mikäli nykyjärjestelmää jatketaan, tulisi vähintäänkin palveluksen valikoimis- ja vapauttamisperiaatteet tehdä läpinäkyvämmiksi. Rauhanliiton mielestä aseellisen palveluksen korostaminen ainoana oikeana ja ensisijaisena tapana palvella maataan on lopetettava.
- Rauhanliitto esittää luopumista sellaisen reservin kouluttamisesta, jolle ei edes sodan aikaisissa suunnitelmissa ole tehtäviä. Kouluttaminen pelkkien maanpuolustushengen ylläpitämiseen liittyvien uskomusten vuoksi ei ole järkevää.
- Rauhanliitto ei pidä mielekkäänä julkisen vallan taholta painostaa ja pakottaa ei-motivoituneita nuoria miehiä sellaiseen koulutukseen, joka ei ole heidän kannaltaan mielekästä, ja johon heillä ei ole intressiä. Yhdenvertaisuutta palvelee se, että vapautetaan uusia ryhmiä aiheettomasta pakosta, eikä lisätä pakkoja uusille ryhmille.
- Rauhanliitossa luotetaan siihen, että vaikka valikoivuutta lisättäisiin muiden aselajien tapaan myös maavoimien rekrytoinnissa, riittäisi motivoituneita nuoria silti suorittamaan varusmiespalveluksen.
- Rauhanliitto luottaa myös siihen, että vapaaehtoisten valikointiin käytettyjä kriteereitä kehittämällä ja psykologisilla testeillä voidaan välttää se, että palvelukseen valikoituisi vain aseiden käytöstä liian kiinnostuneita nuoria.

Yhdenvertaisuus asepalveluksen suorittamisen aikana

Naiset ovat voineet suorittaa asepalveluksen vapaaehtoisesti. Moni nainen ja vähemmistöön kuuluva kokee edelleen varuskunnassa epäasiallista kohtelua jopa vakinaiseen palvelukseen edetessään. Vähintä, mitä yhdenvertaisuuden takaamiseksi voidaan tehdä, on puuttua syrjintään ja karsia huono kohtelu ja simputus täysimääräisesti.

Kansalaispalvelus?

Tehdyissä selvityksissä ei viime vuosina ole kyetty löytämään yhteiskuntaa yleisesti palvelevia aloja, joilla tarvittaisiin, tai joilla olisi edes halukkuutta vastaanottaa suurempia määriä pikakoulutettuja, ilman korvausta komennettuja työntekijöitä. Kriisiaikanakin yhteiskunnan toimimisen kannalta tärkeissä tehtävissä työskentelevät aloilleen kouluttautuneet palkatut ammattilaiset, viime kädessä valmiuslain työvelvoitteiden kautta, eivätkä sanktion uhalla kansalaispalvelukseen sisältyvän lyhyehkön koulutuksen saaneet henkilöt.

Pakollinen kansalaispalvelus törmää helposti pakkotyön kieltävien ihmisoikeussopimuksiin. Ja ILO:n säädöksiin. Asevelvollisuus (ja sen vaihtoehtona siviilipalvelus) on nähty näihin ja kansalaisten perusoikeuksiin nähden harvinaisena poikkeuksena. On vaikea nähdä, että koko kansan yleisempi ”työvelvollisuus” voitaisiin mahdollistaa poikkeaman tulkinnan raameihin.

Muun muassa näiden syiden takia Rauhanliitto ei näe tarvetta pakolliselle kansalaispalvelukselle.